

[Tinning]

om, hvorfor socialministeren havde valgt at lade netop et privat konsulentfirma – det er ikke T. Bak-Jensen, jeg specielt er ude efter – lave undersøgelsen i stedet for at inddrage f.eks. planlægningsrådet for forskningen eller statens samfundsvidenskabelige forskningsråd.

Det er ikke noget, jeg kun har gået og filosoferet over, men det er noget, man også har spurgt om i en leder i bladet Forskningen og Samfundet. I forskerkredse undrer man sig over, hvad det er for et ærinde, socialministeren er ude i. Det er ret usædvanligt, at fordi der i nogle aviser står noget om, at det institut laver et eller andet, som måske ikke er så godt, så går en minister hen og beder et privat konsulentfirma undersøge, hvad det er, der foregår.

De spørgsmål, som socialministeren fortalte os om, lød i hele deres generelle formulering, sådan som jeg kunne høre det, meget relevante. Hvad er det egentlig, de går og laver? Hvad bruger de tiden på? Kunne det ikke gøres lidt fikserer? Det er godt, synes jeg, at finde ud af. Men jeg kan ikke forstå, hvorfor det er T. Bak-Jensen, der skal sidde og lave det, hvorfor ministeren ikke vil bruge nogle af de organer, som sådan set i forvejen oven i købet skulle vide noget om den slags ting.

Specielt vil jeg spørge: hvorfor er planlægningsrådet for forskningen ikke inddraget? Hvorfor har ministeren ikke sagt: kunne I ikke tage og undersøge, hvad det er, de går og laver derovre? Hvis det nu er så vigtigt. Det synes jeg er en vigtig problemstilling, specielt fordi jeg ikke kender noget tilsvarende eksempel på, at en minister er gået ud i byen og har fundet et konsulentfirma og sagt: kan du ikke undersøge mit institut her, for der er vist noget galt, det står i hvert fald i avisen, at det ikke går så godt.

Socialministeren (Palle Simonsen):

Nu føler jeg ikke nogen trang til at give en detaljeret redegørelse til hr. Tinning for, hvorfor vi har valgt netop T. Bak-Jensen. Det kan godt være, at det er usædvanligt. Det mener jeg er en fordel, også for instituttet. Jeg vil gerne understrege, at den debat om socialforskningsinstituttets virke ikke er ny. Det er ikke et problem, der er opstået i min ministertid, det ligger 2-3 år tilbage. Der

har været foretaget forskellige undersøgelser, og der har været forskellige debatter om, hvordan man kunne effektivisere ud fra de principper, som vi har aftalt med det firma, der nu er blevet engageret.

Det kan godt være, det er usædvanligt. Det er faktisk også tilsigtet, at det skal være usædvanligt. Jeg tror, det er til gavn både for fremtidige resultater, for instituttet selv og for de politisk ansvarlige, at der kommer en gruppe af mennesker helt udefra og vurderer det med de friske øjne, der dermed er tale om. Det er en af baggrundene for valget.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Lovforslagets overgang til anden behandling vedtoges uden afstemning.

Anden næstformand (Mette Madsen):

Jeg foreslår, at lovforslaget henvises til socialudvalget. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

3) Første behandling af beslutningsforslag nr. B 82:

Forslag til folketingsbeslutning vedrørende produktion og eksport af krigsmateriel.

Af Niels Helveg Petersen (RV) m.fl.

(Fremsat 2/3 83).

Forslaget sættes til forhandling.

Forhandling

Justitsministeren (Ninn-Hansen):

Forslagsstillerne gør selv i bemærkningerne opmærksom på, at man tidligere har fremsat tilsvarende forslag. Det skete i 1978 og 1980. Det nye i det nu foreliggende forslag er alene, at det tidligere foreslåede totale forbud mod våbeneksport modificeres til blot at ramme eksport til andre områder end de nordiske lande og NATO-landene.

Det er jo ikke længe siden, vi har haft en debat her i folketinget om våbeneksporten.

[Justitsministeren]

Det skete på grundlag af fremskridtspartiets forslag, som gik i den modsatte retning. Dengang havde jeg lejlighed til at fremsætte nogle bemærkninger om regeringens syn på spørgsmålet om våbeneksport.

Vi ønsker ikke at medvirke til en ændring af den nuværende retstilstand. Det principielle forbud mod våbeneksport, men med mulighed for, at regeringen kan meddele dispensation efter en konkret vurdering af den enkelte sag, er efter min opfattelse en udmærket og smidig ordning, og det var da også mit indtryk under den debat, vi havde dengang, at der fra det store flertal af ordførere var tilslutning hertil og til den måde, hvorpå bestemmelsen i våbenloven administreres.

Et forsøg på som anført i det radikale beslutningsforslag, punkt 2, på forhånd at afskære regeringen fra at tillade eksport til lande uden for Norden og NATO-området, uanset at en sådan eksport måtte være i overensstemmelse med regeringens udenrigs- og sikkerhedspolitik, vil efter min mening være uheldig, og det vil være helt unødvendigt, synes jeg, også på baggrund af den praksis, som er lagt af tidligere regeringer, og som er videreført af den nuværende.

Hvad angår de øvrige punkter i beslutningsforslaget, skal jeg sige ganske kort, at vi ikke kan gå ind for forslaget om revision af loven om kontrol med tilvirkning af krigsmateriel efter de retningslinjer, der er angivet. Det skal erkendes, at loven efterhånden har nået en betydelig alder, men det er ikke udtryk for, at den er forældet. Den bygger tværtimod på nogle grundprincipper, nemlig at produktion af krigsmateriel kun må ske med tilladelse fra regeringen, at udenlandsk indflydelse på denne produktion ikke må finde sted, og at produktionen kun må ske under løbende kontrol. Det synes jeg er nogle principper, som er gode, som bør bibeholdes, og som unødvendiggør ændringer som foreslået. Jeg mener at kunne forstå det radikale forslag således, at man i øvrigt er enig i, at der er noget rigtigt i de principper, der her er angivet.

Når loven efter min opfattelse er tidssvarende, skyldes det bl.a., at den ikke fastfryser begrebet krigsmateriel. Jeg vil finde det uheldigt, om muligheden for en løbende tilpasning af krigsmaterielbegrebet til udviklingen skulle forsvinde og afløses af en definition i loven med deraf følgende risiko for, at loven

bliver overhalet indenom af den tekniske udvikling. Jeg var under den sidste debat nærmere inde på dette problem og henviser hertil.

Jeg mener ikke, at forslaget om at nægte at medvirke til tilvirkning af krigsmateriel uden fortabelse af rettigheder er rigtigt, og jeg synes heller ikke, at forslaget om, at der skal etableres et parlamentarisk tilsyn med det allerede eksisterende statens våbenkontrol, er acceptabelt. Det ville også betyde, synes jeg, en forflygtigelse af ministeransvaret og en sammenblanding af den lovgivende og den udøvende magt. Det ved jeg i andre henseender at forslagsstillerne, det radikale venstre, er modstander af. Jeg er det altså også på dette område.

Anden næstformand (Mette Madsen):

Folketinget har i disse dage officielt besøg af en delegation fra nationalforsamlingen i Ungarn. Der er tale om et besøg som led i det parlamentariske samarbejde, der gennem en længere årrække har fundet sted mellem folketinget og det ungarske parlament.

På folketingets vegne byder jeg vore gæster hjerteligt velkommen til mødet her i folketinget, og jeg udtaler ønsket om, at vore ungarske kolleger får et resultatrigt og vellykket besøg i Danmark. *(Medlemmerne påhørte stående formandens velkomst).*

Jimmy Stahr (S):

For nylig behandlede vi et forslag fra fremskridtspartiet om en udvidelse af våbenloven, om opgivelse af enhver form for kontrol. Jeg gik dengang fra denne talerstol imod dette forslag, stærkt imod det, og fremhævede, at den kontrol, som eksisterede i våbenloven med hensyn til eksport, var tilfredsstillende for socialdemokratiet. I dag går forslaget, om jeg så må sige, i den modsatte retning, en indskrænkning i eksporten.

Jeg skal meddele, at socialdemokratiet står på det samme synspunkt, som vi gjorde ved fremskridtspartiets forslag, at vi finder den nuværende våbenlov tilfredsstillende, og at vi ikke finder, der er grund til at indbygge den kontrol, som de radikale ønsker, bl.a. med at indskrænke eksporten alene til de nordiske lande og NATO.

Selvfølgelig kan der opstå problemer selv med den bedste kontrol. Forslagets eksempel

[Jimmy Stahr]

med Iran er et sådant eksempel. Men disse problemer kan også opstå med det radikale forslag. Jeg tænker her på videresalg, ombytning osv. Vi skal arbejde for en så god kontrol som muligt, og vi har altså stadig tillid til justitsministeriet.

I virkeligheden kunne man sige, at de radikales 1978-forslag om totalt stop var mere konsekvent og lettere at overskue. Men som vi allerede dengang påpegede, var der vanskeligheder med definitionen af krigsmateriel, ikke mindst når det drejer sig om elektronik. Desuden var der den beskæftigelsesmæssige side af sagen og så måske den moralske.

Socialdemokratiet er absolut tilhænger af enhver form for nedrustning. Vi betvivler bestemt ikke de radikales holdning på dette område, og vi er ikke i tvivl om, at de radikale også lægger vægt på denne nedrustning. Jeg blev belært sidste gang om, at det faktisk næsten er de radikale, der har lavet den våbenlov, vi lever under. Jeg tror også, at de vil støtte ethvert fornuftigt initiativ i retning af nedrustning. Men vi mener, at det må være nedrustning i en større sammenhæng. Det synes jeg altså vi skal gøre noget for.

Der er noget paradoksalt i, at vi selv har et forsvar med våben, og at vi gerne vil sælge til de nordiske lande og NATO, men derefter over en bank anser alle andre lande for at være ufornuftige og voldelige, så dem vil vi i hvert fald ikke sælge noget til. Vi vil altså gerne eksportere revolvere til Vesttyskland, men ikke til Schweiz f.eks. Det er nogle bestemmelser, som vi altså ikke er glade for.

Vi kan acceptere den nuværende lov, og vi kan næppe overtale til at lave ændringer, men selvfølgelig skal vi gå ind i et fornuftigt udvalgsarbejde.

Hagen Hagensen (KF):

Egentlig kunne jeg vel nøjes med at henvise til, hvad justitsministeren har sagt her i dag. Det, han har sagt, kan jeg i et og alt slutte mig til på min gruppes vegne.

Men jeg kan for den sags skyld sige det samme om ministerens forængere – både den, der var i 1978, og den, der var i 1980, da et tilsvarende forslag fra det radikale venstre var til drøftelse. Også deres bemærkninger kan jeg fuldt ud slutte mig til. Det var for alle 3 ministres vedkommende en afvis-

ning af det fremsatte forslag, og sådan må det også være for vores vedkommende.

Loven om krigsmateriel er vel gammel, den er fra 1937, men den har netop kunnet bruges i årenes løb, fordi der ikke står nogen definition i loven af, hvad krigsmateriel er. Det overlades til kongelige anordninger og administreres af justitsministeren, idet hans tilladelse kræves til en hvilken som helst form for eksport af sådant materiel.

Ligesom vi var imod at ophæve våbenlovens § 6, da dette var til drøftelse, lige så vel er vi imod, at man nu skulle gå hen og lave et eksportforbud, om end det denne gang fra det radikale venstres side er med undtagelse af, hvad der kunne eksporteres til Norden eller til NATO-lande. Vi ser ingen grund til at lave en udskillelse af den art.

Vi finder, at det er nødvendigt for dansk forsvar at kunne importere dele, som vi skal bruge, hertil, og vi finder på samme måde, at vi også må kunne eksportere. Det er efterhånden ganske vanskeligt nærmere at fastsætte, således som tidens udvikling er, hvad der er, eller hvad der kan føres ind under begrebet krigsmateriel. Jeg tænker blot på den udvikling, der har været inden for den elektroniske branche. Det er jo kolossalt, hvad der er kommet til dér. Langt det meste af det bruges dog til formål, som jeg går ud fra vi alle sammen er enige om det skal kunne bruges til. Det må derfor være undergivet en konkret bedømmelse, om det i visse tilfælde indgår under begrebet krigsmateriel, således at der skal justitsministerens tilladelse til at udføre det. Der er både erhvervsmæssige grunde og andre grunde til, at man må have det på den måde, som vi har det nu.

Der er ingen af os, der ønsker – det vil jeg da gerne understrege – at vi skal udbygge voldsomt eller på nogen måde i det hele taget lave en våbenindustri som sådan, men at vi skulle afskære os fra på alle måder at have med våben at gøre, vil jeg anse for at være helt ved siden af. Jeg synes, at de grunde, der er nævnt her, helt klart må føre til en afvisning af forslaget.

Jeg vil gerne føje til, hvad jeg har gjort før, når det har været til drøftelse, at vi vil aldeles ikke være med til at forflygtige ministeransvaret. Den til enhver tid siddende justitsminister må have ansvaret, og vi ønsker ikke en kontrol, der sammenblander, hvad

[Hagen Hagensen]

der er den udøvende magts, og hvad der er den lovgivende magts opgaver.

Sluttelig skal jeg blot sige, at heller ikke den ret, der er omtalt i forslaget, til at undlade eller sige nej til at medvirke til tilvirkning af krigsmateriel uden tab af rettigheder kan vi gå ind for.

Vi må i det hele afvise forslaget, hvor velment det end kan være. Også vi ønsker at leve i fred.

Henrik Toft (V):

Venstre må afvise beslutningsforslaget, men derfor glæder jeg mig alligevel over, at de radikale ikke har noget imod eksport af krigsmateriel til de nordiske lande og andre NATO-lande.

Jeg vil godt spørge ordføreren for forslagsstillerne, hvordan man har tænkt sig et forbud mod at afhænde know-how. Jeg kan også godt tænke mig at få at vide, om der i bemærkningerne til forslaget ligger, at de radikale har den opfattelse, at det er danske våben, der har bragt ayatollahen til magten i Iran. Der kan skrives tykke bøger om, hvor vanskeligt det vil være at skille komponenter, der kan anvendes til krigsformål, fra nogle, som samtidig har en fornuftig industriel anvendelse.

Da vi for kort tid siden behandlede et modsatrettet forslag fra fremskridtspartiet, havde jeg lejlighed til på venstres vegne at give udtryk for tillid til, at justitsministeren gennem våbenkontrollrådet administrerede tilladelserne til eksport på fornuftig vis. Det være hermed gentaget. Jeg vil gerne samtidig give tilslutning til justitsministerens betænkelighed ved at afgive sin kompetence på dette område.

Som sagt kan venstre ikke støtte beslutningsforslaget.

Pelle Voigt (SF):

Jeg skal meddele, at SF støtter intentionerne i det radikale venstres beslutningsforslag, og at vi meget gerne vil deltage positivt i udvalgsarbejdet med forslaget. Jeg tror, at det er nødvendigt at gennemføre et ganske omfattende udvalgsarbejde om forslaget, fordi det på en række punkter ikke er så præcist, som man kunne ønske det.

Vi er enige i beslutningsforslagets punkt 1. Det er vigtigt, at man mere præcist får især

den elektroniske industri defineret ind under krigsmaterielbegrebet.

Beslutningsforslagets punkt 2 er vi også tilhængere af, men dog sådan, at de gældende bestemmelser, der forhindrer eksport af våben til lande, der enten befinder sig i en borgerkrigstruende situation eller fører krig imod andre lande, stadig væk kan opretholdes. Det er jo desværre karakteristisk for en række NATO-lande, at sådan et forbud kan komme på tale dér. Jeg skal her pege på USAs øjeblikkelige engagement f. eks. i Mellemamerika, og jeg skal pege på et land som Tyrkiet, som jeg ikke mener at der kan være basis for en dansk våbeneksport til.

Jeg vil i øvrigt undersøge, hvad ministerens afvisning af beslutningsforslaget egentlig er begrundet i. Det vil jeg gerne gøre med udgangspunkt i en plan, som blev forelagt af direktøren for forsvarrets forskningstjeneste, Vilhelm Güntelberg, i et foredrag i Militærteknisk Forening den 14. oktober 1981. I dette foredrag foreslog direktør Güntelberg, at man skulle forøge den danske våbenproduktion ganske betragteligt, sådan at der blev skabt en valutarisk balance, altså sådan at den danske produktion af krigsmateriel svarede til det samlede danske forbrug af krigsmateriel, og at man skulle stræbe efter at treoble antallet af ansatte i forsvarsindustrien. Som begrundelse for denne målsætning anførte direktør Güntelberg – jeg citerer fra en offentliggørelse af hans tale i bladet Spartakus, fra oktober 1982, side 101:

»Det, der har forsvarrets interesse – og som gør, at der er masser af støtte til det (men ingen penge) – viser sig på flere måder. Skal vi se på det overordnede politiske, så siger forsvarschefen noget i retning af: »Jo flere danske virksomheder der producerer inden for disse områder, jo større forståelse er der i det danske samfund for, at man må have et militær. For arbejder man med problemerne, forstår man dem og accepterer dem, og dermed vil den almindelige forståelse for forsvarret utvivlsomt vokse.«

Jeg vil gerne høre, om det er regeringens politik at støtte denne plan, som der også på daværende tidspunkt blev bevilget penge til en udvikling af, om denne plan fortsat fungerer, og om modstanden mod de stramminger af våbenloven, som det radikale venstre foreslår, er begrundet i regeringens bestræbelser på netop at styrke krigsmaterielpro-

[Pelle Voigt]

duktionen i Danmark og styrke eksporten, sådan som bl. a. industriministeren har været inde på det i sit forslag om eksport af danske motortorpedobåde, bl. a. fra værftet i Frederikshavn.

Knud Lind (FP):

Fremskridtspartiet kan ikke gå ind for det radikale forslag. Personlig har jeg stor sympati for forslaget, men må nok erkende, at det er en illusion at tro, at Danmark kan forhindre lande, der ønsker krigsmateriel eller komponenter eller know-how, i at skaffe sig det, de ønsker så inderligt.

I virkeligheden er forslaget en indirekte støtte til stormagterne, der sælger løs af alskens krigsmateriel, netop fordi bl. a. lande som Danmark ikke sælger noget. Det bliver altså på bekostning af os, at stormagterne sælger det, og de sælger det vel at mærke med nogle politiske bagtanker. Hvis det var Danmark, der skulle sælge det, så var det helt uden de samme storpolitiske bagtanker som f. eks. USA's og Sovjetunionens.

Forslaget fortæller også lidt om den holdningsløse, slingrende radikale politik. I 1978 ville det radikale venstre forbyde enhver form for våbeneksport til alle lande. I dag gælder forbuddet ikke de nordiske lande og NATO-lande. Hvilken garanti har det radikale venstre for, at der ikke sker et videresalg senere af de eventuelle danske våben, som man vil sælge til nordiske lande eller NATO-lande?

Det radikale venstre har i øvrigt med sit forslag, det fra 1978, og med sin holdning, sin på nuværende tidspunkt lidt hykleriske holdning, været med til at skade dansk erhvervsliv og ødelægge arbejdspladser ved at skræmme mulige købere bort. 1.100 mennesker på Helsingør Værft kan måske takke både det radikale venstre og socialdemokratiet for, at Saudi-Arabien er vejet tilbage for at placere en ordre på 6 kystbevogtningskibe hos Helsingør Værft. Både socialdemokratiet og det radikale venstre blæser på arbejdsløsheden, selv om man godt var klar over, at Danmark slet ikke var bedt om at bygge krigsskibe. Danmark skulle ikke montere en eneste kanon. Hvis man skulle efterleve det radikale venstres forslag, kunne Danmark i virkeligheden slet ikke eksportere et eneste lastskib, for det ville være den nem-

meste opgave at lave et hvilket som helst handelsskib om til en hjælpekrydser. Ja, selv en lille fiskerkutter ville man med lethed kunne bruge som affyringsrampe for et missil.

Danmark er ikke nogen stormagt, som vil kunne misbruge et salg af våben ved at pålægge køberen sine politiske holdninger.

Man anser i det radikale venstre loven fra 1937 for forældet. Nu kan man ikke ændre loven, blot fordi man mener, den er for gammel. Den er fra 1937. Frankrig har en lov fra 1939, Finland fra 1940, Storbritannien fra 1939, Norge fra 1946 osv., så det med årstallet alene gælder altså ikke.

Der er noget hyklerisk i det radikale venstres forslag, en uhyggelig dobbeltmoral. Med undtagelse af de nordiske lande og NATO-landene betragtes alle i realiteten som uværdige til at købe våben af Danmark. Denne radikale holdning holder slet ikke ved nærmere efterprøvelse. Danmark kan efter det radikale venstres forslag godt sælge våben til England, som så på et hvilket som helst senere tidspunkt kunne bruge de danske våben på Falklandsøerne eller, som de kaldes, Malvinerne. I stedet for det radikale hykleri, som vi har set her i dag, måtte man hellere gå ind for en fuldstændig fri eksport. Det ville være mere ærligt end det, vi har set lagt frem her i dag.

Fremskridtspartiet kan ikke gå ind for det radikale venstres forslag.

Grethe Kindberg Jørgensen (CD):

Den 17. marts i år behandlede vi, som flere ordførere har været inde på, et lovforslag fra fremskridtspartiet vedrørende eksportfrihed for elektroniske våbendele bl.a., altså en ophævelse af våbenlovens § 6. Under denne debat sagde justitsministeren, at ministeriet i praksis sjældent gav afslag på ansøgninger om eksport til Norden og det øvrige NATO-område. Afslag blev kun givet, når lande kunne karakteriseres som uroområder, eller hvor det af generelle politiske grunde fandtes uacceptabelt at give eksporttilladelser. Jeg tror, som andre ordførere også har været inde på, at ministeren og de hidtil siddende ministre har forvaltet loven udmærket.

Nu står vi så med et beslutningsforslag, som lige nøjagtig går den stik modsatte vej, altså en skærpelse af våbenloven, et forbud

[Grethe Kindberg Jørgensen]

mod al eksport til lande uden for Norden og uden for NATO-området.

Hr. Jimmy Stahr var lidt inde på det moralske. Jeg vil godt fortsætte, for CD har under tidligere debatter om våbenloven sagt, at der er tale om dobbeltmoral, og at det er et følelsesladet område, vi her behandler, men vi tror ikke, at man med en sådan revision af våbenloven kan redde et eneste menneskeliv. Ser man på våbenproduktionen og specielt våbeneksporten, så vil man kunne iagttage, at selv de lande, der markerer sig stærkt som neutrale i dag, sælger store mængder våben overalt i verden. Lad os blot se på vores nabo, Sveriges, farvestrålende brochurer over våbensalg, som svensk industri dagligt sender ud.

I dobbeltmoralen ligger, at vi bl. a., som det fremgår af dette beslutningsforslag, skal have et eksportforbud uden for Norden og NATO-området, men samtidig anerkender vi nødvendigheden af et forsvar og nødvendigheden af at være i besiddelse af våben og altså nødvendigheden af, at andre lande producerer disse våben, mens man på den anden side har den holdning, at vi ikke selv skal producere og eksportere disse våben. CD mener, at den praksis, som hidtil har været fulgt, er fuldt tilstrækkelig.

Angående nedsættelse af et tilsynsråd, som skal føre tilsyn med det eksisterende våbenkontrolråd, mener jeg, som ministeren bl. a. også var inde på, at en sådan ændring forringer det ministerielle ansvar, og vi laver muligvis et sammenkog af grundlovens § 3.

Derfor må jeg sige, at CD ikke kan støtte forslaget.

Wilhelm (VS):

VS har megen sympati for hensigten i det radikale forslag, og vi havde gerne set det udformet mere kategorisk, som de radikale gjorde det i 1978. Det skyldes ikke en eller anden formodning om, at man hindrer særlig meget af verdens uro ved at lave et dansk totaleksportforbud for krigsmateriel. Man kan nok argumentere lidt med eksemplets magt, men jeg synes, hovedargumentet må være de indenrigske virkninger.

Vi mener, det er overordentlig vigtigt at undgå at få lavet et militærindustrielt kompleks her i landet, og selv om vi aldrig har haft det særlig voldsomt, så har vi dog set

eksempler fra Riffelsyndikatet i sin tid og fra industripressionen i forbindelse med F-16 osv. på, hvordan der meget hurtigt kommer socialpsykologiske effekter af at have en våbenproduktion her i Danmark. Disse effekter kan meget let lægge sig hindrende i vejen for en afspændingspolitik.

Vi ved også fra den store FN-rapport om nedrustningens muligheder, der blev lavet i begyndelsen af 1960'erne, at det, man i en uvildig international kommission regnede for en af de største hindringer for nedrustning, var, at i visse store områder i USA var 60 pct. beskæftigelsesmæssigt afhængige af en våbenindustri. Det tror jeg ikke er nogen forkert analyse. Det er ikke mindst af disse grunde, vi mener, at det er vigtigt.

Til gengæld må jeg ud over hensigten med det radikale forslag sige, at jeg synes, det er meget hastigt og meget uigenomtænkt lavet. Jeg tror, det er et overordentlig stort problem at lave den omdefinering af tingene, som de radikale nævner i beslutningsforslagets punkt 1, men det er klart, at det er uomgængeligt, og jeg synes nok, man kunne have budt lidt mere konkret på det.

Men når vi kommer til de andre punkter, er forsømmelserne i forberedelsen endnu mere åbenlyse. Hvis de radikale havde tænkt sig om, mener jeg nok, at de havde fundet ud af, at når de nu fraveg princippet for 1978 om totalforbud og åbner for eksport til visse lande, burde de også øjeblikkelig have taget stilling til problemet om videreeksport og videregivelse af anden art.

VS er ikke tilhænger af, at man gør undtagelse for NATO og de nordiske lande. Hvis vi ser historisk på det, kan jeg ikke finde nogen u-lande, Østlande eller andre lande, der har misbrugt deres våbenmagt mere i de sidste 34 år end NATO-magterne USA, England, Frankrig osv., f.eks. i deres forsøg på at opretholde imperier eller imperialismen. At det skulle have ændret sig gevaldigt, så man nu skal tillade eksporten til lige netop de lande i modsætning til det radikale forslag fra 1978, ser jeg ikke nogen begrundelse for. I øvrigt ved vi jo, at der, hvis der ikke er forbud, vil blive videregivet våben til styret i El Salvador og til invasionsstyrkerne i Nicaragua, og vi risikerer, at der vil blive videregivet danske våben importeret til Amerika til Israel osv. Så dette radikale forslag er fuld-

[Wilhelm]

stændig gennemhullet, hvis det ikke gennemtænkes mere, end det er.

Da det nu er en førstebehandling og man skal trække de store linjer op, vil jeg endelig tillade mig at sige, at jeg synes, der er en fundamental brist i den radikale tankegang. De radikale hylder denne markedsøkonomi, og de radikale vil meget gerne svinge med på opsvinget i økonomien, som man siger. Men den smule opsving, man ser i den vestlige økonomi i dag, er intet andet end resultatet af Reagans oprustningspolitik. Der er ikke opsving på nogen som helst andre punkter, der er nedskæring over hele linjen. Der er én eneste drivkraft i den vestlige økonomi i øjeblikket, der giver anledning til myten om opsvinget, og det er, at Reagan har øget og øget og øget rustningsudgifterne.

Så må man vælge: vil man acceptere et økonomisk system, som stiller betingelserne ligesom op til anden verdenskrig og ligesom op til Koreakrigen på rustningsindustrien som drivkraft for økonomiske opsving, når det økonomiske system i øvrigt er ude i en dyb krise, og vil man acceptere opsvingsnakken på de præmisser, eller vil man komme med mere idealistiske forestillinger om, at man er nødt til at modsætte sig våbenindustri og våbeneksport, som de radikale gør her? På dette mere fundamentale plan synes jeg at de radikale har anbragt sig lige præcis mellem to stole.

Niels Helveg Petersen (RV):

Danmark har ikke våbenindustri af stort omfang, og af mange grunde ønsker det radikale venstre heller ikke, at vi skal have det. Jeg tror egentlig heller ikke, vi får det. De forsøg på medproduktion, der har været i forbindelse med århundredets våbenhandel: danske og andre landes køb af F-16 fly, har jo mildest talt ikke været, skal vi sige opmuntrende. Efter alt, hvad der foreligger oplyst – her tænker jeg på offentlige rapporteringer i pressen – er udgifterne til F-16 fly blevet meget større, fordi man har forsøgt at lave medproduktion og altså opbygge en eller anden våbenindustri eller våbenindustri-lignende aktivitet i Danmark. Jeg tror ikke rigtig, det ligger for os, og jeg synes, det kunne være af interesse at få nærmere oplyst i udvalget, hvorledes det egentlig gik med dette forsøg på at integrere Danmark i en vå-

benproduktion, som man gjorde med F-16 fly.

Man kan spørge: ja men er den nuværende lov ikke tilstrækkelig, er den ikke meget god? Efter min vurdering: nej. Det grundlæggende skøn, der skal udøves, når der skal tages stilling til tilladelser til våbeneksport, er et umuligt skøn at udøve. Man kan ikke med mening foretage en afvejning, prøve at skille lande ud, hvor man siger: her vil våbnene nok blive brugt, og andre lande: her vil de nok ikke blive brugt, og så tillade våbeneksport ikke til den ene gruppe, men til den anden gruppe. Hvis det skal være en nogenlunde retsindig afgørelse, man træffer, må det under alle omstændigheder blive meget restriktivt, for hvis det ikke er meget restriktivt, er skønnet intet værd.

Jeg tror ikke, det er et muligt kriterium, man bygger på i den danske våbenlov, og kunne vi i det mindste ud af denne diskussion få en reel diskussion om, hvorledes dette skøn faktisk udøves, og få oplysninger i udvalget om, hvorledes dette skøn administreres af de offentlige myndigheder, så ville det allerede være noget.

Når vi har fremsat forslag om forbud mod produktion og eksport af krigsmateriel, så er det ikke kun for at, skal vi sige medvirke til, at der ikke opbygges en selvstændig våbenindustri i Danmark af større betydning, men det er også for at markere et udenrigspolitisk synspunkt. Vi mener, det har betydning, at et lille land med en ikke-kolonialistisk fortid tager et initiativ på dette område, viser – især over for udviklingslandene – at vi finder det uacceptabelt, at udviklingslandene bruger en stor del af deres sparsomme ressourcer til at indkøbe våben. Hvis man virkelig skal sætte ind for at afhjælpe nøden, fattigdommen og elendigheden, kort sagt de sociale forhold i de fattige lande, så er det ikke nok bare at overføre flere ressourcer til dem, vi må sandelig have mod til og have retten til at sige til disse lande: ja men køb af våben er nu altså ikke det, der hjælper på jeres sociale og økonomiske udvikling.

Vi foreslog i 1978, at dette forbud skulle gælde overalt. Det er vores grundlæggende standpunkt – vi ønsker, at våbeneksport til alle lande skulle forbydes. Vi har ændret forslaget med nogen betænkelighed denne gang, fordi der fra flere ordføres side, bl.a. fra socialdemokraterne og fra centrum-demokra-

[Niels Helveg Petersen]

terne, dengang blev gjort gældende, at vi anstændigvis ikke kunne forbyde det for så venligssindede lande som de nordiske og NATO-landene. Så har vi ræsonneret som så: ja men hvis det fremmer muligheden for dog at nå et stykke ad vejen, at vi begrænser våbeneksportforbuddet til lande uden for NATO og Norden, så lad os gøre det, lad os så komme i gang og så se, om vi ikke senere kan komme noget længere.

Det bruges nu imod os ved, at man siger, forslaget bliver principløst. Det kan jeg med den historiske baggrund, der er for det nuværende forslag, selvsagt ikke acceptere. Når vi siger, det i første omgang er et forbud mod produktion og eksport af krigsmateriel til lande uden for Norden og NATO, er det for at komme i gang med det, ikke for at udelukke at gå videre endnu.

Jeg vil gerne anføre endnu et synspunkt over for hele dette problemkompleks, og det er ved at stille det spørgsmål: hvis det nu endelig var sådan, er det så industripolitisk fornuftigt at basere sig på våbeneksport? Efter min opfattelse er det industripolitisk overhovedet aldeles ufornuftigt. Våbenhandel er den mindst fri afsætning af varer her i verden. Den er helt udpræget underlagt politiske betingelser i alle ender og kanter. Man kan ikke få lov at eksportere frit, det afhænger af en lang række politiske overvejelser i modtagerlandet. Man vil aldrig kunne basere sig på en stabil afsætning af våben, det vil være konjunkturfølsomt som intet andet. Der er langt mere industripolitik og beskæftigelse, hvis det skal være, i at koncentrere sig om udvikling af produkter til civile formål, som kan sælges frit, i hvert fald langt friere end våben. En industri, der bygges op afhængigt af våben, vil være mere sårbar end nogen anden type industri. Også dette synspunkt hører med i en samlet vurdering af hele spørgsmålet.

Jeg har et par spredte bemærkninger til nogle af ordførerne. Til hr. Jimmy Stahr for det første det, at hvis det bare er socialdemokratiets problem, at vi efter forslaget må eksportere til Vesttyskland, men ikke til Schweiz – og jeg kunne tage Østrig med – ja, så kunne vi godt løse det problem. Jeg ville se med velvilje på ændringsforslag fra socialdemokratiet i den retning. Hvis socialdemokraterne ville gå ind i ånden i forslaget, kunne vi få en reel debat om det. Jeg kan jo se, om

det kommer, for så tager jeg med glæde imod det. Jeg tror det nu ikke, jeg tror, at det med dette forslag forholder sig sådan, at socialdemokratiet endnu ikke længe nok har været i opposition til at se dagens lys på dette punkt.

Til hr. Henrik Toft vil jeg sige: nej, jeg tror ikke, at det var danske våben, der bragte ayatollahen til magten, men jeg tror i allerhøjeste grad, at det var den vestlige verdens oppumpning af shahens Iran, som skabte forudsætningerne for ayatollahen og de bevægelser, der fulgte. Det tror jeg kan belægges med megen dokumentation. Ayatollahens styre havde ikke haft en chance, hvis ikke netop forudsætningen var et militaristisk shahstyre, som brugte vældige ressourcer på at udstyre sig selv med militært udstyr.

Så kan jeg i øvrigt være enig med hr. Pelle Voigt i, at meningen med dette forslag selvfølgelig ikke er, at man heller ikke i forhold til NATO-lande skal sætte skønnet over våbnenes anvendelse ud af brug.

Til hr. Knud Lind har jeg egentlig kun den ene betragtning, som er en gentagelse af det, jeg har sagt før: når vi har fraveget totalforbuddet, er det for at tage hensyn til de ordførere, der i 1978 gjorde det gældende, for dog at komme i gang.

Til hr. Wilhjem kun en bemærkning til sidst. Jeg er faktisk ikke særlig enig med hr. Wilhjem i den betragtning, at det er oprustningen i USA, der nu så småt begynder at sætte vækst i gang. Tværtimod tror jeg, at den amerikanske oprustning, produktion til lager, som der jo er tale om med våben, har været en meget stærkt medvirkende årsag til, at der ikke er kommet et økonomisk opsving for længst. For det første fordi produktion til lager altså har en temmelig ødelæggende virkning på selve det økonomiske kredsløb, for det andet fordi det har skabt et kæmpeunderskud på de amerikanske statsfinanser, som så skal finansieres, og som driver renten op med de følger, dette har haft for den vestlige økonomi. Når der er en anden stemning i den vestlige økonomi i øjeblikket, er det på grund af olieprisfaldet, som jo betyder reel forøgelse af disponible indkomster i den vestlige verden, og som derigennem kan være medvirkende til at sætte gang i den samlede økonomiske aktivitet. Derfor kan jeg slet ikke acceptere den indvending i hvert fald på det ideologiske plan imod hele tanke-

[Niels Helveg Petersen]

gangen i forslaget, som hr. Wilhjem her fremkom med.

Knud Lind (FP):

Fællestillidsmanden på Helsingør Skibsværft udtalte i anledning af en mulig ordre på 6 kystbevogtningsfartøjer, at man måtte stikke idealerne lidt i lommen. Socialdemokratiet var imod, og det blev ikke til noget med de ordrer. Det radikale venstre har også lagt lidt af idealerne i lommen. Resultatet er imidlertid blevet meget uheldigt og nærmer sig det kræmmeragtige.

Jeg fik ikke noget svar fra hr. Niels Helveg Petersen på spørgsmålet, om man har nogen som helst garanti for, når man nu har trukket NATO-landene med ind, at våben, der sælges til England, ikke bliver brugt i en eventuel ny Falklandskrig, at våben, der sælges til USA, ikke bliver brugt i Nicaragua eller andre steder. Det har man overhovedet ikke nogen garanti for, og derfor fik jeg heller ikke svaret. Man gav los på idealerne og begyndte på det kræmmeragtige, og derved har man fået et så dårligt resultat. Det er derfor, vi fra fremskridtspartiets side siger, at man så hellere måtte sløjfe det fuldstændig og give det helt frit.

Pelle Voigt (SF):

Mens jeg venter spændt på justitsministerens svar på mit spørgsmål om regeringens generelle holdning til den plan, som blev lagt om at lave en meget kraftig forøgelse af den danske våbenindustri, også af politiske grunde, for at få en øget folkelig opbakning omkring forsvaret, kunne jeg også tænke mig at spørge den socialdemokratiske ordfører, om socialdemokratiets betænkeligheder ved forslaget hænger sammen med, at denne plan faktisk blev iværksat af en socialdemokratisk regering og især af en socialdemokratisk industriminister.

Jeg har tidligere anført de betragtninger, som direktør Güntelberg kom med i sin tale den 14. oktober 1981 i Militærteknisk Forening, og jeg kunne godt præcisere mit spørgsmål til den socialdemokratiske ordfører ved at anføre endnu et citat fra samme publikation, Spartakus, oktober 1982, denne gang side 104, hvor direktør Güntelberg fortæller følgende:

»Første gang man prøvede at få penge igennem til dette her system – for ca. ¼ år siden – da lagde et af de små forligspartier sig imellem og sagde: »Gu' vil vi ej!« Den pågældende minister måtte altså sige til os, at de penge dér – de var altså øremærkede i et samarbejde sammen med det og det parti! Denne gang har han altså været lidt stærkere og sagt: »Jeg vil blæse på, hvad I siger, og nu gør vi det på den og den måde.«

Det er jo det, vi – i fortolkningen af krigsmaterielloven – sætter vor lid til. Kommer man industrielt op på en vis størrelse, så er der jo også den politiske pression om ikke at skærpe fortolkningen af krigsmaterielloven. Jeg er ikke ekspert på dette område, men jeg tror ikke, at man i nok så lang en årrække fremover vil turde lave en skærpelse, som kan gå ud over arbejdspladser.«

Det var altså den politik, som socialdemokratiet lagde op til og afsatte penge til under titlen »Teknologiprojekter« for ikke at genere det radikale venstre dengang, og som førte frem til et møde for forskellige ledende industrifolk i Eigtveds Pakhus den 14. januar 1983.

Jeg vil spørge den socialdemokratiske ordfører, om socialdemokratiets nyorientering i disse spørgsmål ikke rækker så vidt, at man tager afstand fra den del af sin fortid, som består i en plan for en massiv oppumpning – mere end en fordobling – af våbenproduktionen i Danmark.

Wilhjem (VS):

Jeg synes, at hr. Niels Helveg Petersen talte meget overbevisende om, hvor håbløst det er at udøve det skøn, der skal til efter den gældende våben- og krigsmateriellovgivning. Men så sluttede hr. Niels Helveg Petersen sin tale med nogle korte svar til ordførerne, bl. a. til hr. Pelle Voigt, hvor han sagde, at han var ganske enig i, at der stadig væk skulle udøves skøn, når det drejede sig om eksport til NATO-landene. Det er at anbringe sig selv i den fuldstændig samme håbløse situation: skal man nu vurdere, om Amerika er krigsførende, skal man nu vurdere, om England er krigsførende, skal man til at skønne over, hvorvidt disse våben risikerer at blive brugt i El Salvador eller ikke risikerer at blive brugt i El Salvador, om de kan blive videreeksporteret til Israel og måske videre-

[Wilhelm]

eksporteret igen til Sydafrika osv.? Når man, som det radikale venstre har gjort med dette forslag, først åbner for eksport til NATO-lande, er der præcis det samme fundamentale problem med skønnene, som der er i den lovgivning, de radikale godt kan se er håbløs. Det synes jeg siger lidt om gennemtænktheden i dette her.

Så har jeg kun en bemærkning i anledning af hr. Niels Helveg Petersens slutbemærkning til mig, hvor han siger, at han tror, det snarest er olieprisfaldet end Reagans oprustningspolitik, der er drivkraften i det såkaldte opsving i den vestlige økonomi. Jeg har et lidt mere nuanceret syn på det dér, men skidt nu med det, for hvis hr. Niels Helveg Petersen har ret, gør det jo ikke det radikale dilemma mindre. Her har vi et parti, som taler meget om interessen for Nord-Syd-problematikken, som taler meget om interessen for verdens ressourceproblematik osv., og som så skal sidde og glæde sig over et opsving – fordi det jo nu hylder det økonomiske system – et opsving, som ifølge hr. Niels Helveg Petersen alene skyldes, at på det eneste område, hvor der i Nord-Syd- og ressourceproblematikken i de sidste 20–30 år er sket egentlige fremskridt, nemlig ved, at OPEC-landene har været i stand til at presse olieprisen op, bliver det nu rullet tilbage til ca. 1974-niveau.

Det er et dilemma, der er mindst lige så stort, som hvis hr. Niels Helveg Petersen havde accepteret min lidt firkantede udlægning først, og det er et dilemma, der ikke mindre placerer de radikale mellem to stole i de mere overordnede vurderinger af disse forhold.

Jimmy Stahr (S):

For at hr. Pelle Voigt nu ikke skal blive skuffet, vil jeg skynde mig at sige, at jeg ikke kender den pågældende militærmand, at jeg ikke kender det møde, der fandt sted den 14. oktober 1981, at jeg har set bladet Spartakus, men heller ikke kender den pågældende artikel. Jeg kan sige helt klart, at jeg ikke i den socialdemokratiske gruppe har hørt om næsten en tredobling af vores militærekspert. Derimod ville vi meget gerne tredoble vores eksport i det hele taget, men specielt dette har jeg aldrig hørt om.

(Kort bemærkning).

Pelle Voigt (SF):

Hr. Jimmy Stahr siger, at han ikke kender direktør Güntelberg, som jo ellers siden 1971 har været chef for forsvarrets forskningstjeneste, og at han ikke kender den pågældende tale. Det skal jeg, selv om talen har været offentliggjort nu i næsten et år, råde bod på. Men jeg går da ud fra, at hr. Jimmy Stahr kender den tidligere industriminister, hr. Erling Jensen, og kender til hans stærke engagement i disse spørgsmål og til de beslutninger, der på daværende tidspunkt blev truffet for at sætte projekter i gang, der skulle fremme den danske våbenindustri.

Justitsministeren (Ninn-Hansen):

Det spørgsmål, hr. Pelle Voigt stillede, mener jeg at jeg besvarede allerede under den sidste debat, vi havde om våbeneksporten. Jeg sagde dengang, at vi ingen tanker har om at ændre administrationen, og at vi mener, at den administration, der har været under den tidligere regering, har været så tilstrækkelig smidig og givet muligheder for eksport og interesse for dansk industri, at vi kan leve videre med den.

(Kort bemærkning).

Pelle Voigt (SF):

Jeg vil så gerne spørge justitsministeren, om han ikke mener, at der ligger en ændring i, at den nuværende regering i skikkelse af industriminister Ib Stetter nu opsøger arbejdspladser, som f. eks. skibsværftet i Frederikshavn, og foreslår dem, om det ikke var en god idé at begynde at producere og eksportere krigsmateriel.

Justitsministeren (Ninn-Hansen):

Jeg kan da ikke se, at det er nogen hindring, at landets industriminister interesserer sig for at få noget beskæftigelse på skibsværfterne. Jeg synes, det ville være mærkeligt, hvis en industriminister ikke var interesseret i det, og det gælder vel også os andre, at vi har en betydelig interesse i med den situation, skibsværfterne er i, at få fremmet en produktion og eksport.

Niels Helveg Petersen (RV):

Det korte svar til hr. Knud Lind og til hr. Wilhelm er, at som forslaget er opbygget,

[Niels Helveg Petersen]

har begge talere skarpsindigt set, at vedrørende eksporten til f. eks. NATO-lande, til England og USA, lander man i nøjagtig den samme afvejning og de samme skønsmæssige problemer, som vi står med i øjeblikket.

Det problem, som løses med dette forslag, er, at vi kommer ud over dette skønsproblem for så vidt angår udviklingslandene, hvor for det første skønt konkret kan være meget vanskeligt, og hvor det for det andet er vores bestemte opfattelse, at det er en meget dårlig idé at eksportere våben til de pågældende lande, og at vi langt, langt hellere skulle gå i spidsen med at eksportere alle former for civilt udstyr.

Det er sådan set det grundlæggende, det, der bærer dette forslag. Det er vores grundopfattelse, at den fattige del af verden ikke står sig ved at have adgang til våben i det omfang, den har det, og at våbenopbygningen i den tredje verdens lande er en selvstændig årsag til en række konflikter og krige i udviklingslandene.

Jeg har sådan set ikke så forfærdelig meget lyst til en lang ideologisk diskussion med hr. Wilhjelm i denne sag. Jeg forstår, at vi egentlig er enige om forslaget. Hr. Wilhjelm anfægter nogle af mine begrundelser og nogle ideologiske synspunkter, men jeg forstår, vi altså stort set er enige om selve dette konkrete forslag. Lad os så se, om ikke det kan lade sig gøre at bruge udvalgsarbejdet til at skaffe et fornuftigt grundlag for at komme videre i denne sag.

Hvad selve meningsudvekslingen med hr. Wilhjelm angår, er jeg lidt i vildrede, for først siger hr. Wilhjelm: ja, det er oprustningen, der nu giver et såkaldt opsving, og derefter siger han: nej, det er det ikke, og så siger hr. Wilhjelm: ha ha, dér kan du bare se, men olieprisfaldet er da i øvrigt forfærdeligt ud fra ressourcemæssige synspunkter.

Til gengæld – hvis vi endelig skal ind i det – må vi også sige, at olieprisstigninger ramte de fattigste udviklingslande hårdere end nogen andre, at olieprisfald kommer nogle af de fattigste udviklingslande i verden mere til gode end andre, men det er en helt anden diskussion, og jeg ser egentlig ingen særlig anledning til at føre den med udgangspunkt i dette forslag.

Formanden:

Det sidste er jeg enig i.

Knud Lind (FP):

Det skal også være meget kort til forslagsstillerne. Hvis man ønsker at holde den fredselskende fane højt, kan man ikke begynde på kræmmervis at give køb på idealerne og overlade til det frie skøn, om danske våben eventuelt bliver brugt på Malvinerne af England eller de bliver brugt et andet sted af USA eller solgt videre. Det er i realiteten det, som det radikale venstre har gjort. Det forsøger man fortvivlet at forsvare med at sige: så er der da muligvis nogle andre, der ikke kommer til det. Det er jo det reelle. Men i virkeligheden er man inde i nøjagtig samme skøn, som justitsministeren er i dag efter den nuværende lov. Man kan ikke sige, at det er nogen reel forbedring, idet man netop på kræmmervis ønsker at give skøn, og derfor måtte man hellere sige: ja men vi har skøn i det nuværende. Det er op til justitsministeren, og ingen ved rigtig, hvor det skøn ender, og sådan vil vi også få det med det radikale venstres forslag. Og så er det et spørgsmål, om man ikke i Danmark, som det lidet land, det er, burde give det helt frit i stedet for.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Forslagets overgang til anden (sidste) behandling

vedtoges uden afstemning.

Formanden:

Jeg foreslår, at forslaget til folketingsbeslutning henvises til retsudvalget. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den sidste sag på dagsordenen var:

4) Første behandling af beslutningsforslag nr. B 83:

Forslag til folketingsbeslutning om destruktion af særlig følsomme oplysninger.

Af Jimmy Stahr (S) m.fl.

(Fremsat 2/3 83).

Forslaget sattes til forhandling.